

PERANG ENAM HARI ARAB-ISRAEL, 1967: TINJAUAN AWAL TERHADAP KEPENTINGAN EKONOMI BRITAIN DI ISRAEL

MUHAMAD HASRUL ZAKARIAH

ABSTRAK

Perang Arab-Israel 1967 merupakan satu peristiwa bersejarah yang amat penting dalam konteks konflik Arab-Israel sejak Perang Dunia 1 lagi. Implikasi daripada peperangan yang bermula pada 5 Jun 1967 dan tamat pada 11 Jun 1967 ini telah merubah landskap geo-politik wilayah Arab-Israel dan perubahan tersebut kekal sehingga kini. Perang ini dilihat bukan sahaja membabitkan dua pihak yang bertelingkah secara langsung iaitu antara negara Arab dan Israel, tetapi turut membabitkan persaingan pengaruh antara blok demokrasi yang diketuai oleh Amerika Syarikat serta Soviet Union di satu pihak yang lain. Walaupun dua kuasa dunia ini tidak terbabit secara langsung di medan perang pengaruh mereka tetap ketara pada setiap detik konflik tersebut. Britain yang merupakan sekutu Amerika Syarikat turut terlibat khususnya peranan London yang menjadi penaja kepada Resolusi Damai 242 Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB). Sehingga kini, pelbagai kajian telah dibuat berhubung dengan konflik Arab-Israel sejak 1948. Tidak ketinggalan juga ialah kepentingan, dasar dan penglibatan pihak British dalam konflik Arab-Israel. Walau bagaimanapun, sehingga kini kajian berhubung dengan penglibatan British dalam perang 1967 ini masih belum dilakukan secara menyeluruh. Hal ini disebabkan pengaruh Britain di Asia Barat selepas krisis Suez pada tahun 1956 dilihat kian merudum berbanding Washington dan Kremlin. Namun, keadaan ini tidak bermakna kepentingan British di Asia Barat turut berkubur. Hakikatnya, kepentingan Britain di Asia Barat tidak pernah berubah dan usaha mempertahankan kepentingan ini mempengaruhi secara langsung dasar dan reaksi London ketika perang tersebut. Salah satu kepentingan yang paling utama ialah kepentingan ekonomi Britain di Israel. Kajian ini

merupakan satu tinjauan awal daripada perspektif sejarah untuk melihat kepentingan ekonomi Britain di Israel ketika perang ini. Tinjauan kajian ini menggunakan sepenuhnya dokumen British yang diperolehi dari *National Archive of England and Wales* di London.

PENGENALAN

Perang Enam Hari Arab Israel 1967 merupakan satu peristiwa yang amat penting dalam sejarah konflik Arab-Israel di rantau Asia Barat. Pengaruh pihak British di Asia Barat selepas peristiwa Suez 1956 sering kali dianggap kian menurun berbanding pengaruh Amerika dan Soviet. Walau bagaimanapun, anggapan ini tidak menafikan hakikat bahawa kepentingan ekonomi Britain yang besar masih kekal di rantau tersebut. Selain daripada sumber minyak utama Britain, rantau Asia Barat juga menjanjikan peluang pasaran kepada eksport British termasuk produk industri, automatif dan senjata. Justeru, kepentingan ekonomi ini yang telah banyak mempengaruhi secara langsung dasar dan reaksi pihak British ketika Perang Enam Hari yang bermula pada 5 Jun 1967 itu. Kajian awal ini akan memfokuskan kepada kepentingan ekonomi Britain di Israel melalui penyelidikan dokumen sejarah. Umum memahami bahawa negara-negara Arab sememangnya penting terhadap ekonomi British, namun hakikatnya tidak ramai yang menyedari bahawa Israel juga menawarkan peluang ekonomi yang tidak kurang lumayan kepada pihak British. Malahan dalam situasi tertentu, pentingnya Israel terhadap ekonomi Britain melebihi kepentingan ekonomi Britain di negara-negara Arab. Lantaran itu, dasar dan reaksi British dalam perang Arab Israel 1967 banyak dipengaruhi bukan sahaja kepentingan ekonomi London di negara-negara Arab malahan juga di Israel.

KEPENTINGAN EKONOMI BRITAIN DI ASIA BARAT, 1967

Perang yang tercetus pada tahun 1967 ini sememangnya memberi implikasi yang besar terhadap ekonomi Britain. Hal ini berpunca daripada kedudukan rantau Asia Barat yang penting kepada ekonomi Britain. Terdapat dua kepentingan ekonomi Britain di Asia Barat lewat tahun 1967. Pertamanya menjelang tahun 1967, Asia Barat merupakan pasaran penting kepada longgokan eksport sektor industri Britain seperti senjata, barangan automatif dan peralatan teknologi industri. Pasaran eksport Britain ke Asia Barat banyak tertumpu di negara-negara Arab pro-Barat seperti negara-negara Teluk, Arab Saudi dan Jordan. Pada tahun 1965, eksport Britain ke Jordan misalnya bernilai £8.3 juta dan meningkat kepada £9 juta pada tahun 1967. Arab Saudi pula mencatatkan jumlah eksport sebanyak

£12.6 juta pada tahun 1965 dan meningkat kepada £30 juta pada tahun 1967. Eksport Britain ke Kuwait pula bernilai £18.8 juta dan meningkat kepada £25 juta pada tahun 1967. Manakala eksport Britain ke Libya pula ialah sebanyak £21.8 juta pada tahun 1965 dan telah meningkat kepada £31 juta pada tahun 1967. Jumlah keseluruhan eksport Britain ke negara-negara Arab pro-Barat atau *moderate* ini, tidak termasuk eksport senjata, ialah £168 juta pada tahun 1965 dan meningkat kepada lebih £219 juta pada tahun 1967.¹

Selain daripada prospek pasaran yang besar, Asia Barat khususnya negara-negara Arab juga penting kepadaimbangan pembayaran Britain. Hal ini memandangkan negara-negara Arab memiliki kadar simpanan *pound sterling* yang tinggi di bank-bank sekitar London pada era 1960an. Misalnya apabila tercetus perang 1967 dan UAR mengambil tindakan drastik menutup Terusan Suez, Britain telah menanggung kerugian sebanyak £200 juta sebulan dari segiimbangan pembayaran.² Sebelum peperangan tercetus,imbangan pembayaran Britain dan kedudukan *pound sterling* agak kukuh. Walau bagaimanapun, menjelang tercetusnya krisis ini, kedua-dua kepentingan ekonomi British tadi tergugat dengan teruk. Imbangan dagangan Britain termasuk perbelanjaan luar negara mengalami defisit dalam tempoh 12 bulan sehingga bulan Jun 1967 sebanyak £67 juta. Manakala keyakinan pelabur terhadap nilai *sterling* merudum hingga menyebabkan bank-bank Britain terpaksa menurunkan kadar faedah bank kepada 5.5 peratus, kadar yang paling rendah dalam tempoh 2 setengah tahun.³

Bahagian Ekonomi Liga Arab pula menganggarkan bahawa sehingga 1967, negara-negara Arab memiliki simpanan besar di bank-bank di England. Anggaran menunjukkan bahawa deposit negara dan individu Arab di bank-bank di England pada tahun 1967 mencecah £1,500 juta. Kuwait mencatatkan jumlah tertinggi sebanyak £700 juta, diikuti dengan Arab Saudi sebanyak £280 juta, Syria, Mesir dan Iraq berjumlah £170 juta dan Libya serta Jordan bernilai £290 juta.⁴Yang ketaranya di sini ialah pada era tahun 1967, Asia Barat khususnya negara-negara Arab bukan sahaja penting dari segi pasaran eksport Britain malahan juga penting dari segiimbangan perdagangan Britain dan kekukuhan nilai *sterling*. Justeru, penglibatan British dalam Perang 1967 perlu dilakukan secara berhati-hati kerana jika tersilap langkah, ekonomi Britain akan terjejas teruk. Hal ini terbukti pada pasca perang 1967, apabila krisis di Asia Barat mengakibatkan berlakunya proses penurunan semula *sterling* (*sterling devaluation*) yang memalukan London sebagai pusat kewangan dunia. Menurut Harold Wilson, Perdana Menteri Britain;

“The Middle East crisis of June 1967 was the biggest contributing factor to the devaluation which came five months later. Confidence in sterling was eroded by the war and further weakened when the monthly figures reflecting the consequences were published. From a strong and improving balance of payments position, we had returned by the autumn once again to a vulnerable position...the crisis was a serious blow”⁵

Kepentingan ekonomi Britain yang paling utama di Asia Barat pada era 1960an ialah kepentingan minyak khususnya di negara-negara Arab.⁶ Sehingga tahun 1970, 40 peratus sumber tenaga Britain adalah minyak dan 60 peratus daripada sumber minyak tersebut datangnya dari rantau Asia Barat khususnya negara-negara Arab. Syarikat petroleum British pula seperti BP (British Petroleum) terlibat secara aktif dalam industri minyak di Asia Barat. Sebagai contoh BP memiliki kepentingan sebanyak 50 peratus dalam industri petroleum Kuwait. Begitu juga di Iraq dengan kepentingan British dalam syarikat Iraq Petroleum Company (IPC) mencecah lebih 50 peratus.⁷ Pada masa yang sama pendapatan BP di Asia Barat ini memberikan sumbangan besar kepada pendapatan dan imbalan pembayaran Britain. Contohnya menjelang tahun 1971 dianggarkan selain daripada hasil cukai, melalui aktiviti industri minyak di Asia Barat, syarikat BP telah menyumbang lebih £170 juta kepada imbalan pembayaran Britain.⁸ Sementara itu, nilai simpanan minyak (oil reserve) syarikat BP dan Shell di Asia Barat khususnya di negara-negara Arab pada tahun 1968 mencecah lebih £775 juta.⁹ Berdasarkan kepada kepentingan minyak dan aktiviti perdagangan yang amat besar ini, sebarang krisis yang berlaku di Asia Barat termasuklah Perang Arab-Israel 1967 akan memberi kesan langsung kepada kepentingan ekonomi British di rantau tersebut. Justeru, sebarang bentuk polisi dan reaksi British dalam Perang Enam Hari 1967, sudah pasti akan dipengaruhi oleh usaha mempertahankan kepentingan ekonomi London di Asia Barat. Dalam isu minyak misalnya, komentar majalah *The Economist* dengan sinis pernah menggambarkan hakikat betapa pentingnya rantau Asia Barat terutamanya minyak kepada ekonomi Britain: *“America needs Middle East oil but Britain absolutely depends on it”*.¹⁰

KEPENTINGAN EKONOMI BRITAIN DI ISRAEL

Dasar dan reaksi British ketika Perang Arab-Israel 1967 bukan sahaja dipengaruhi oleh kepentingan ekonominya di negara-negara Arab malahan juga di Israel. Apabila Israel menakluki wilayah Gaza, Tebing Barat dan Bukit Golan dalam Perang Enam Hari ini, British yakin bahawa peluang pelaburan segera yang

menguntungkan menanti mereka. Menurut penganalisis ekonomi dalam akhbar *The Sunday Telegraph* pada 23 Julai 1967, sekiranya British mengabaikan Israel ketika Perang 1967, London akan kehilangan peluang ekonomi segera yang menguntungkan bukan sahaja di wilayah Arab yang baru diduduki oleh Israel tetapi juga peluang pelaburan di Israel. Malahan pada bulan Julai 1967, Tel Aviv mengingatkan London bahawa mereka akan kehilangan peluang pelaburan di wilayah yang ditakluki oleh Israel yang dianggarkan bernilai lebih £40 juta setahun bagi tahun 1970 sahaja.¹¹ Sementara itu, sebaik perang tamat pesaing-pesaing British khususnya syarikat Perancis dan Itali telah diberikan lima permit untuk membekalkan pakaian dan selimut oleh kerajaan Israel dengan nilai, di Tebing Barat sahaja £10 juta setahun.¹² Begitu juga dengan kemungkinan syarikat-syarikat British akan kehilangan kontrak penapisan dan pembersihan air di Jerusalem yang dianggarkan bernilai lebih £3 juta setahun.¹³

Menyedari hakikat ini, British perlu bersikap menyokong penaklukan Israel di Tebing Barat bagi merebut peluang pelaburan di sana. Malahan pada 17 Ogos 1967, Menteri Luar Britain, Sir George Thomson telah mengarahkan Kedutaan British di Tel Aviv dan Konsulat Jeneral British di Jerusalem untuk melakukan apa cara sekali pun untuk membantu para pelabur British mendapatkan peluang perniagaan dan tender kontrak di Bandar Lama Jerusalem dan wilayah Tebing Barat yang ditakluki oleh Israel.¹⁴ Selanjutnya pada bulan Ogos 1967, Thomson menyatakan:

“ ...in the mean time we had reports from our post from Tel Aviv and Jerusalem about some major projects in Jerusalem and the West Bank. We have had very much in mind they need not to slip any valuable commercial opportunities in Jerusalem and we have urgently examining with our Consul General in Jerusalem how between them they can best exploit all such openings for our exports and how they and their staff can best help British firms and their representatives who are following up this opportunities...the Commercial Secretary at our embassy in Tel Aviv not only to help British exporters interested in the West bank and Jerusalem with the necessary preliminary contacts in Israel but also to operate with them in the area under Israel occupation.”¹⁵

Sememangnya, wilayah yang ditakluki oleh Israel dalam Perang 1967 mempunyai potensi ekonomi yang lumayan kepada syarikat-syarikat British. Kedutaan British menganggarkan bahawa hasil komoditi di Gaza misalnya bernilai lebih £3 juta setahun terutamanya hasil tekstil. Sementara projek-projek

untuk membekalkan kenderaan tentera kepada UAR (United Arab Republic) yang dianggarkan bernilai lebih £14 juta berkemungkinan akan dibatalkan sekiranya syarikat itu enggan menarik balik pelaburan mereka di Israel terutamanya di Ashdod.²⁰ Menjelang tahun 1968, UAR menjanjikan peluang kontrak pembelian kenderaan jenis Land Rovers daripada BLMC sebanyak 2,000 buah.²¹ Di samping itu, sekiranya BLMC bersetuju dengan desakan negara-negara Arab, syarikat tersebut akan dikeluarkan daripada senarai syarikat Eropah yang diboikot oleh negara Arab. BLMC diseru untuk mencontohi firma Manessmann & Tyssen dari Jerman yang telah dikeluarkan dari senarai syarikat yang dipulaukan oleh negara Arab ekoran perang 1967 setelah syarikat tersebut bersetuju untuk menghentikan bekalan besi kepada Israel bagi projek pembinaan saluran minyak di Eilat-Ashdod.²²

Syarikat BLMC sehingga 1968 mempunyai kepentingan saham sebanyak 50 peratus dalam perusahaan bas dan lori melalui kerjasama dengan syarikat Israel, Leyland Ashdod. Manakala BLMC juga memiliki 25 peratus kepentingan saham dalam perusahaan kereta milik Israel iaitu Autocar Haifa. Jumlah pengeluaran kenderaan syarikat BLMC di Ashdod dianggarkan mencecah 1200 buah setahun dan dijangka meningkat kepada lebih 1,800 buah menjelang Mei 1968. Sehingga awal 1969 pula lori keluaran syarikat ini memonopoli pasaran Israel. Sementara syarikat Autocar Haifa pula mengeluarkan kenderaan kereta penumpang jenis Triumph, Pony dan Gilboa Triumph. Walaupun BLMC mengakui bahawa pasaran negara-negara Arab dengan populasi 50 juta penduduk menjanjikan pasaran yang lumayan tetapi BLMC telah mengambil keputusan untuk menolak desakan negara-negara Arab untuk menghentikan pelaburannya di Israel, khususnya di Ashdod. Naib presiden dan juga Ketua Eksekutif BLMC, Sir Donald Stokes pada Januari 1968 menegaskan bahawa BLMC tidak akan menghentikan pelaburannya di Israel walaupun didesak oleh negara-negara Arab.²³ BLMC sedar bahawa walaupun dari segi saiz pasaran negara Arab mempunyai populasi penduduk yang lebih besar berbanding Israel lantas menjanjikan peluang pasaran yang lebih lumayan, namun banyak faktor yang menyebabkan BLMC enggan menarik balik pelaburannya di Israel. Antara faktor utama ialah pasaran kenderaan di Amerika Syarikat yang begitu besar dan pengedaran kereta Britain di Amerika Syarikat dikawal oleh komuniti Yahudi. Justeru sebarang langkah menarik balik pelaburan syarikat tersebut di Israel akan mendatangkan implikasi yang lebih buruk terhadap eksport kenderaan British ke pasaran Amerika dan ke seluruh dunia. Menurut BLMC;

“...the prospective economic development of Israel and the fact that over 60% of the distributors of British cars in the United States are Jewish or are controlled by Jewish interests would make one hazard that guess the situation will remain very much as it is. i.e BLMC will continue to sell to Israel and also to the Arab countries if they themselves are prepared to ignore their boycott.”²⁴

Selain daripada kes BLMC yang memperlihatkan kepentingan ekonomi British di Israel, satu lagi contoh yang jelas ialah dari segi kegiatan perdagangan permata berlian. Sehingga tahun 1968, Israel merupakan pembeli berlian mentah utama dunia untuk diproses semula bagi tujuan eksport. Malahan Israel merupakan negara pengeksport berlian yang telah siap diproses utama dunia. Permata berlian yang dibawa masuk ke Israel kebanyakannya dilombong di benua Afrika. Kedudukan British yang menguasai sebahagian besar benua Afrika membolehkan urusan perdagangan berlian dengan Israel berjalan lancar. Berlian akan dieksport oleh British dari tanah jajahannya di Afrika ke Israel untuk diproses sebelum dieksport kembali ke pasaran dunia. Afrika merupakan sebuah benua yang kaya dengan pelbagai galian yang berharga. Malahan sehingga 1968, 95 peratus daripada pengeluaran berlian dunia datangnya dari benua Afrika. Begitu juga dengan galian berharga lain seperti emas yang menunjukkan bahawa Afrika mencatatkan pengeluaran lebih 75 peratus daripada pengeluaran emas dunia. Manakala platinum pula mencatatkan hampir 30 peratus daripada keseluruhan pengeluaran platinum dunia.²⁵ Galian-galian berharga ini khususnya berlian akan diproses di Israel sebelum dijual di New York atau Hong Kong. Pusat perdagangan berlian dunia pula dikawal di London. Nilai perdagangan berlian yang tinggi telah menyumbang pulangan lebih £230 juta setahun kepada Britain dalam bentuk mata wang asing utama (hard foreign currency).²⁶ Selain daripada peranan Israel sebagai pusat pemrosesan berlian utama dunia, pemasaran berlian dimonopoli oleh masyarakat Yahudi baik di New York, Belgium, Zurich mahupun di London sendiri. Justeru sebarang konflik yang timbul antara Israel dan Britain akan menjejaskan kedudukan London sebagai pusat perdagangan berlian dunia. Hal ini diakui oleh British sendiri:

“Any serious dispute between the UK and Israel over economic matters could well put this lucrative trade (diamond) into jeopardy since more than 80% of people involved in the industry are convinced Zionist whether they live in the US, Zurich, Tel Aviv or London”²⁷

Malahan pihak British juga berpendapat bahawa sebarang konflik dengan Israel dalam perdagangan berlian ini bukan setakat menjejaskan kedudukan London

sebagai pusat perdagangan berlian dunia tetapi juga akan mendatangkan kesan buruk terhadapimbangan pembayaran Britain;

*“Israel is a significant purchaser of uncut diamonds. Israel would undoubtedly insist that the diamond Central Selling organization safeguard future supplies on uncut stones to Israel by conducting their activities from Zurich instead of London...they might seriously consider moving their entire activities to Zurich...the financing and profit for this trade have a considerable significance for our own balance of payment”*²⁸

Selanjutnya dari segi kepentingan perdagangan secara keseluruhan, Israel tidak kurang pentingnya kepada Britain di samping negara-negara Arab. Malahan dari satu segi Israel (biarpun tanpa mengambil kira penguasaan ekonomi komuniti Yahudi seperti di Amerika) lebih penting berbanding negara Arab. Negara Arab sememangnya penting kepada British dari segi bekalan minyak yang murah tetapi Israel amat penting kepada British dari sudut potensi ekonominya yang berkembang pesat serta kuasa beli Israel terhadap produk British. Hal ini memandangkan pertumbuhan ekonomi Israel yang cergas dan mantap khususnya dalam industri yang berasaskan sains dan teknologi termasuklah industri automotif, persenjataan, eletronik dan industri pemprosesan. Pasaran Israel yang berkembang pesat menjanjikan pulangan lumayan kepada Britain. Misalnya nilai dagangan ketara (visible export) Britain ke Israel pada tahun 1968 bernilai lebih £87 juta setahun dan nilai ini meningkat kepada lebih £110 juta menjelang tahun 1969. Sementara itu, nilai import Israel ialah sebanyak US\$ 430 juta setahun dan jumlah ini meningkat kepada US\$ 1089 juta setahun pada tahun 1968. Produk British menguasai 17.6 peratus hingga 19.3 peratus dari jumlah import Israel tadi.²⁹

Berdasarkan kepada saiz fizikal Israel berbanding negara-negara Arab, sememangnya Israel jauh lebih kecil. Walau bagaimanapun, berdasarkan kepada kuasa pasaran (market power), Israel mempunyai pertumbuhan ekonomi tahunan yang positif dan memberansangkan. Buktinya bagi kadar dagangan ketara (visible export) pada tahun 1966, nilai pasaran eksport Israel ialah sebanyak £52 juta dan menjelang tahun 1968 kadar ini telah meningkat sebanyak lebih 70 peratus. Manakala pasaran negara Arab pula ialah sebanyak £215 juta pada tahun 1966 dan meningkat pada £253 juta pada tahun 1968 iaitu peningkatan pada kadar 20 peratus sahaja.³⁰ Jadual berikut dapat menggambarkan perbezaan nilai perdagangan Britain-Israel dan Britain-Arab.

Jadual 1: Eksport Britain ke Negara-negara Arab dan Israel 1968-1969

Negara	Nilai eksport (1968)	Nilai eksport £ (Januari-Jun 1969)
Israel	£87.9	£51.1 juta
Lebanon	£47 juta	£28.4 juta
Jordan	-	-
Syria	-	-
UAR	-	-

Sumber: FCO 17/787, Export Promotion Department Statistic dlm surat A.C.D.S. Mac Rae kepada J.P Tripp, Foreign Office, 3 November 1967

Jadual 2: Perbandingan Nilai Eksport Britain ke Israel dan Negara-negara Arab (£Juta)

Tahun	1966	1967	1968
Israel *	51.9	49.2	86.7
UAR	17.9	10.7	12.1
Syria	6.9	5.1	4.9
Jordan	8.9	7.0	8.1
Lebanon	16.4	13.0	20.2
Jumlah 4 negara Arab	50.1	35.8	45.3

*dalam tempoh 8 bulan pertama disebabkan kesukaran baring major' jumlah eksport Britain ke Israel dianggarkan sebanyak £110 juta. Dalam perkiraan yang sama, jumlah eksport Britain ke Israel dalam tempoh ini tinggi sedikit sebanyak 40% berbanding ke Negara-negara Arab keseluruhannya. Bagi awal tahun 1970 pula, jika keadaan pasaran ini berlanjutan, Israel akan menguasai 50% daripada keseluruhan pembelian Arab dari Britain pada tahun 1972. Sekiranya eksport Britain ke Libya dan Arab Saudi tidak diteruskan, perbezaan eksport ke Israel berbanding negara Arab adalah sekitar 60-65%.

Sumber: FCO 17/787. Nota daripada Duta Britain ke Tel Aviv kepada Mr. Thomson, Foreign Office. Salinan dalam surat P.T Hayman kepada Mr. William, London, 1969.

Selain daripada potensi pasaran Israel dan pertumbuhan ekonominya yang dinamik, British menyifatkan perdagangan dengan Israel sebagai “excellent credit risk”. Buktinya ialah dalam tempoh 20 tahun, perdagangan British-Israel, London hanya menghadapi kurang £200,000 dalam bentuk hutang lapuk (*bad debt*) dengan Israel. Malahan British tidak perlu memberikan sebarang bantuan kewangan seperti pinjaman modal kepada Israel. Transaksi perdagangan dibuat dalam bentuk tunai menggunakan matawang yang stabil (*hard currency* seperti US dollar, Deutschmarks dan Swiss Francs).³¹ Berbanding Israel, perdagangan dengan negara-negara Arab menyebabkan British seringkali mengalami defisit yang besar. Sementara itu, pegangan *sterling* yang tinggi dalam kalangan negara-negara Arab di bank-bank di England sehingga tahun 1968 pula tidaklah membimbangkan British. Hal ini kerana, walaupun negara-negara Arab memegang jumlah *sterling* yang besar di London, tetapi berdasarkan Peruntukan Basle 1968, pengeluaran besar-besaran adalah dilarang. Malahan sekiranya *sterling* dipindahkan ke Zurich atau Beirut atau mana-mana negara di dunia ini sekalipun, matawang *sterling* tetap akan didagangkan semula (*re-invested*) di London.³² Hal ini bukan sahaja dimaklumi oleh British tetapi negara-negara Arab juga tidak dapat menafikan kelemahan mereka. Misalnya selepas perang 1967 ini, negara-negara Arab revolusioner termasuklah Sudan cuba untuk mengeluarkan pegangan *pound* Khartoum di London dan memindahkan dana tersebut ke Switzerland. Mengulas tindakan ini, Sheikh Jabir al-Ali, Menteri Informasi Kuwait menampelak tindakan Sudan. Menurut Sheikh Jabil, “*everybody knew that when the Sudan had recently switched to Switzerland, the Swiss had re-invested in London and nobody lost except Sudan.*”³³

Berbanding pasaran Israel, bagi negara-negara Arab pada tahun 1968 hanya Arab Saudi dan Libya sahaja yang menampakkan potensi pasaran lumayan yang meyakinkan terhadap komoditi British. Arab Saudi menjanjikan potensi pasaran sebanyak £30 juta untuk kontrak pertahanan udara manakala eksport ke Libya pula dianggarkan sebanyak £34.2 juta. Sementara itu dalam tempoh 15 tahun perdagangan Britain-Arab, kadar hutang lapuk (*bad debts*) ialah sebanyak £69 juta dan bantuan kewangan serta pinjaman jangka panjang yang terpaksa diberikan melebihi £58 juta. Pinjaman jangka panjang ini pula disifatkan sebagai “irrecoverable”. Lebih malang lagi, dalam tempoh 1968/1969, Britain terpaksa menanggung lebih £75 juta dalam bentuk pinjaman jangka panjang berisiko tinggi dan “unbacked credits” dari negara-negara Arab.³⁴ Malahan nilai ‘visible trade’ dengan negara-negara Arab sebanyak £238 juta setahun itu sebenarnya tidak mampu mengimbangi (*off-set*) kadar hutang negara-negara Arab tadi dalam tempoh jangka panjang. Pihak British menyimpulkan bahawa perdagangan

dengan negara-negara Arab sebagai “ *there has been no profitable for the UK as such in trading with the Arab countries since 1951*”.³⁵

Selain daripada itu, kepentingan ekonomi Britain-Israel ini jika dilihat dalam konteks yang lebih luas amat penting khususnya dengan jaringan perniagaan masyarakat Yahudi di seluruh dunia khususnya di Amerika. Justeru, ketika perang 1967 ini, tidak hairanlah sebarang usaha untuk memberikan tekanan ke atas Israel akan mengundang tentangan hebat dari London. Pada pandangan British:

“... with the particularly emotional relationship of overseas Jewish to Israel since 1967, any ambivalence on our part on sanctions would be widely interpreted by them as being more dangerous to the existence of Israel than the fact would be the case. This could have the most serious effect on our trade with the US, the old Commonwealth countries and certain parts of Western Europe where overseas Jewry have a considerable influence and part in the banking and retail traders. For example 40 percent of the retail outlets in the US and approximately 60 percents of the hire purchase finance available there were Jewish owned and controlled by people active in the Zionist cause”.³⁶

ISRAEL DAN MINYAK ARAB

Israel bukanlah sebuah negara pengeluar minyak utama di rantau Asia Barat. Justeru, melihat dari sudut kepentingan minyak, maka Israel bukanlah sumber pengeluar minyak yang penting kepada British berbanding negara-negara Arab. Walau bagaimanapun, setelah tercetusnya Perang 6 Hari Arab-Israel 1967 dan diikuti pula dengan sekatan minyak oleh negara-negara Arab ke atas Eropah dan Britain, maka Israel dari segi lokasinya yang strategik menawarkan ‘bantuan’ bernilai kepada pihak British. Kedudukan geografi Israel yang terletak di antara Laut Merah dan Laut Mediterranean membolehkan minyak dari Teluk Parsi dihantar terus melalui paip ke pelabuhan Israel dan seterusnya ke Eropah. Apatah lagi dengan penutupan kali ke dua Terusan Suez menyebabkan penghantaran bekalan minyak dengan perjalanan laut yang pantas dan murah ke Eropah tersekat. Selain daripada itu, penaklukan Israel ke atas sumber minyak UAR di Sinai dalam perang ini amat penting kepada British sebagai sumber minyak gantian, yang walaupun bersifat sementara tetapi amat penting di saat-saat British menghadapi sekatan minyak Arab dalam tempoh 3 bulan selepas perang tamat.

Pada tahun 1967, sumber minyak yang kaya terdapat di kedua-dua belah bahagian persisir luar dan dalam pantai Teluk Suez. Penaklukan Israel ke atas Sinai pada tahun 1967, membolehkan Israel menguasai wilayah persisiran pantai tersebut yang amat kaya dengan minyak. Pada tahun 1967, kedua-dua kawasan tersebut telah dibangunkan oleh Compagnie Orientale de Petroles (COPE) dan General Petroleum Company (GPC). COPE merupakan syarikat cari gali minyak melalui usaha sama milik Mesir Egyptian General Petroleum Company (EGPC) dan International Egyptian Oil dengan sebuah syarikat minyak milik penuh Itali, Ente Nazinale Belayem. Kawasan ini meliputi 150 kilometer ke selatan Suez di wilayah Sinai meliputi Abu Rodeis, Sidri, Ekma dan Fehran. GPC yang dimiliki sepenuhnya oleh kerajaan Mesir turut menguasai telaga minyak di Sudr, 'Asl dan Ras Matarma yang terletak 40 kilometer ke selatan Suez. Justeru, apabila Israel menakluki wilayah Sinai pada tahun 1967 terutama di bahagian timur Teluk Suez, maka Mesir telah kehilangan sumber minyaknya yang utama.³⁷

Wilayah Sinai ini mengeluarkan sebahagian besar daripada hasil minyak UAR iaitu kira-kira 4.5 juta tan minyak setahun atau kira-kira 90,000 tong sehari dari jumlah keseluruhan pengeluaran minyak UAR iaitu kira-kira 6 juta tan minyak setahun.³⁸ Pada tahun 1967, selepas penaklukan Semenanjung Sinai, Israel mengumumkan bahawa minyak di Sinai akan diusahakan oleh sebuah syarikat Israel, Netivei Neft. Pengeluaran minyak Sinai kemudiannya telah ditingkatkan pada kadar 9.5 peratus setahun dan mencapai 8 juta tan (160,000 barrels) sehari menjelang tahun 1975. Dalam tempoh 1967 hingga 1975, minyak yang dieksploitasi oleh Israel di wilayah Sinai ini telah melebihi keperluan minyak dalam negara Israel sendiri.³⁹ Apatah lagi, sumber minyak Israel di Negev amat terhad dan hanya mampu menampung 2 peratus sahaja daripada keperluan minyak Israel.⁴⁰ Apa yang lebih penting, dari segi perkiraan strategi di waktu perang, penaklukan Israel ini mengakibatkan UAR kehilangan sumber minyaknya yang utama termasuklah 2 loji penapis minyak utama di Suez.⁴¹

Impak yang paling penting dalam konteks kepentingan ekonomi British di Asia Barat ialah penaklukan Israel ke atas sumber minyak UAR telah melemahkan kuasa ekonomi dan ketokohan kepimpinan Nasser. Dalam erti kata lain, British sememangnya mempunyai kepentingan ekonomi yang besar di negara-negara Arab pada tahun 1967 seperti di negara-negara Teluk dan Kuwait. Justeru, kejatuhan kepimpinan Nasser akibat penaklukan Israel membolehkan negara-negara Arab yang dianggap *moderate* seperti Kuwait menjalankan urusan perdagangan minyak dengan British tanpa rasa gentar dengan sebarang ancaman

Nasser. Di Kuwait misalnya, imej Nasser yang selama ini dilihat sebagai 'hero' Arab telah musnah:

*“In Kuwait as in Lebanon, Nasser prestige has suffered a severe blow...His position as seen from Kuwait has certainly not been established and probably, even for his supporters, it can never be again what it was before 5 June”.*⁴²

Apa yang jelas, penaklukan Sinai oleh Israel bukan sahaja menguntungkan Israel untuk mendapatkan sumber minyak secara percuma, malahan kejayaan Israel membolehkan kepentingan ekonomi British di rantau Asia Barat terus terpelihara. Justeru, dari sudut perkiraan ekonomi, penguasaan minyak Sinai oleh Israel telah menjejaskan reputasi kepimpinan Nasser sekaligus memastikan kepentingan ekonomi British di Asia Barat tidak terganggu. Kepentingan ini dinyatakan sendiri oleh Setiausaha Luar British, George Brown dalam tahun 1967;

*“The UK stake in the area is still very important indeed to the national interests. Its main element are relatively cheap oil supplies, a large and very profitable share of the oil operation, big Arab investment in London and growing export market”*⁴³

Kekukuhan Israel selepas perang 1967 bukan sekadar kejayaan mereka menghancurkan bala tentera negara-negara Arab tetapi juga telah mengukuhkan kedudukan minyak Israel. Ini sekaligus menjadikan kedudukan Israel dalam kancas politik Asia Barat kian mantap. Israel pasca perang 1967 bukan lagi negara yang terpaksa bergantung harap dengan sokongan Barat semata-mata dalam siri rundingan dengan negara-negara Arab, malah Israel kini berkemampuan untuk tawar-menawar dengan negara Arab termasuklah UAR. Bagi British pula, kemantapan ekonomi Israel dengan pendapatan minyak khususnya di Sinai mempunyai signifikannya yang amat penting. Selain menghancurkan imej Nasser yang selama ini menjadi ancaman kepada kepentingan ekonomi British di rantau tersebut, British juga kini tidak lagi perlu terlibat secara langsung dengan sebarang rundingan damai Arab-Israel kerana Israel telah memiliki kekuatan untuk proses tawar-menawar dengan kepimpinan Arab. Hal ini sekaligus akan membolehkan usaha dan matlamat memprojeksikan London sebagai sebuah kuasa yang neutral dalam konflik Arab-Israel akan tercapai.

Selain itu, selepas perang 1967 juga menyaksikan negara-negara Arab bersepakat untuk mengenakan sekatan minyak sekurang-kurangnya selama tiga bulan terhadap sekutu Israel termasuklah Britain. Walau bagaimanapun, tindakan sekatan minyak ini tidak membabitkan Iran. UAR pula telah menutup Terusan

Suez kepada kapal-kapal tangki besar pengangkut minyak mengakibatkan kapal-kapal British terpaksa mengambil jalan jauh di benua Afrika untuk mengimport minyak Iran. Dalam konteks ini, kedudukan geografi Israel yang strategik telah menyelamatkan sumber minyak Britain. Perang ini menyaksikan negara-negara Arab telah mengambil tindakan menghentikan penyaluran minyak ke Eropah Barat termasuklah ke Britain selama 3 bulan pada mulai bulan Ogos 1967.⁴⁴ Walau bagaimanapun, tindakan mengenakan sekatan minyak ini tidak membabitkan Iran. Justeru, Iran telah meningkatkan kapasiti pengeluarannya bagi menampung permintaan tinggi oleh negara-negara Eropah. Di anggarkan pada bulan Julai 1967 sahaja pengeluaran minyak Iran telah ditingkatkan kepada 2.592 juta tong sehari berbanding 2.191 juta tong sehari pada bulan Mei 1967. Rentetan daripada tindakan negara-negara Arab tadi, Iran telah muncul sebagai pengeluar minyak utama di Asia Barat.⁴⁵

Walaupun Iran telah meningkatkan pengeluarannya tetapi sumber minyak dari Teluk Parsi tersebut tidak dapat dibawa ke Laut Mediterranean untuk disalurkan ke Eropah dengan cekap memandangkan laluan utama pengedaran minyak melalui Terusan Suez telah disekat. Dalam konteks ini, Israel telah bertindak membina saluran paip minyak di Eilat di Laut Merah dan disambungkan ke Askelon di pantai Laut Mediteranean. Melalui pembinaan saluran paip ini, minyak Iran boleh disalurkan bukan sahaja untuk kegunaan Israel malahan juga untuk dieksport ke Eropah Barat termasuklah Britain melalui Askelon.⁴⁶ Pelabuhan Eilat pula kemudiannya telah berkembang maju dan menjadi pelabuhan bagi pengedaran minyak yang terpenting di Asia Barat. Sehingga tahun 1973 misalnya, pelabuhan ini berupaya untuk mengepam minyak dengan kapasiti lebih 60 juta tan setahun dan menguruskan kapal-kapal tangki minyak yang besar sehingga melebihi 300,000 tan.⁴⁷

Justeru, dalam konteks ini Israel sememangnya amat penting kepada British yang bergantung kepada sumber minyak di Asia Barat. Kepentingan ini lebih ketara apabila berlakunya sekatan-sekatan minyak oleh negara-negara Arab. Hal ini terbukti misalnya apabila saluran paip minyak di Arab Saudi telah ditutup pada bulan Julai 1967. Begitu juga dengan saluran paip minyak diutara Iraq yang hanya dibenarkan menyalurkan minyak ke Perancis, Turki dan Sepanyol.⁴⁸

Justeru, pembinaan paip minyak Eilat-Askelon tadi amat dialu-alukan oleh Harold Wilson, Perdana Menteri Britain. Menurut Wilson;

*Although it (Israel's oil) could not replace the Suez Canal for the passage of oil, it would have a number of substantial economic advantages, in providing a shorter alternative route via the Suez Canal and cheaper route than either the Suez Canal or even the journey round Cape with super tankers.*⁴⁹

Berdasarkan kepada kepentingan minyak inilah, maka British berpendapat bahawa hubungan diplomatik yang baik bukan sahaja perlu dipupuk dengan negara-negara Arab moderate seperti Jordan, tetapi juga Iran, Turki dan Israel. Dasar British ini dijelaskan dalam satu memorandum Pejabat Luar Britain pada tahun 1967:

*"The Western Powers should work closely with Iran, Turkey and Israel... We shall have to help the development of the economies of these countries particularly those which do not have large and least partially developed natural resources such as oil".*⁵⁰

KESIMPULAN

Kajian awal ini telah memperlihatkan bahawa perang Arab-Israel 1967 mempunyai impak yang besar terhadap kepentingan ekonomi Britain di Asia Barat. Walaupun tidak menafikan bahawa negara-negara Arab amat penting kepada ekonomi Britain khususnya sebagai sumber minyak utama, namun fakta-fakta sejarah menunjukkan bahawa Israel juga tidak kurang pentingnya terhadap dasar luar Britain di Asia Barat. Pentingnya Israel kepada ekonomi British di Asia Barat boleh dilihat dari dua sudut. Pertamanya ialah kepentingan perdagangan Britain-Israel yang bukan sahaja membabitkan aktiviti perdagangan di Israel, malah melampaui Amerika dan Eropah. Kuasa ekonomi masyarakat perdagangan Yahudi di Amerika turut mempengaruhi sebarang pembentukan polisi luar Britain dalam Perang Arab-Israel 1967. Contoh-contoh yang telah dibincangkan dalam teks ini seperti dalam kes syarikat BLMC, industri berlian dan kukuhkan pasaran perdagangan Israel jelas menunjukkan bahawa kepentingan ekonomi Britain di Asia Barat ketika Perang Arab-Israel 1967, tidak hanya tertumpu di negara-negara Arab sahaja tetapi juga di Israel. Malahan dalam keadaan tertentu, Israel menjadi lebih penting berbanding negara-negara Arab yang lebih luas saiz fizikalnya kepada ekonomi Britain di Asia Barat moden.

Israel juga penting kepada British dalam konteks strategi ekonomi di Asia Barat ketika perang 1967 ini. Kegagalan British menjatuhkan Nasser dalam kempen Suez 1956 telah melonjakkan imej Nasser sebagai 'hero' di kalangan negara-negara Arab. British juga menyedari hakikat bahawa Nasser dan negara-negara Arab yang di anggap revolusioner seperti Syria dan Iraq dengan sokongan Soviet, memberi ancaman besar kepada negara-negara Arab moderate. Pada masa yang sama, British pula perlu mengukuh dan mengekalkan pengaruh serta kepentingan ekonominya yang kritikal di negara-negara Arab moderate ini khususnya Kuwait dan negara-negara Teluk. Justeru, Perang 1967, amat penting kepada strategi ekonomi British yang boleh dianggap sebagai 'serampang dua mata'. Pertama, kemenangan Israel dalam Perang 1967 ini akan menghancurkan reputasi dan pengaruh kepimpinan Nasser serta sekutunya, seterusnya menghapuskan ancaman besar terhadap kepentingan ekonomi British di rantau Asia Barat. Manakala yang keduanya ialah, dalam perang bersejarah selama enam hari ini, British tidak perlu langsung mengarah bala tenteranya ke Asia Barat untuk menghancurkan Nasser walau pun London mengharapakan kemenangan Israel. Justifikasinya di sini, imej British yang selama ini dianggap sebagai pro-Israel akan berkubur, malah British boleh mendabik dada bahawa mereka bersikap neutral dan tidak terlibat dalam sebarang usaha menghancurkan kepimpinan Arab. Sesungguhnya, imej neutral London ini amat penting bagi memenangi hati kepimpinan negara-negara Arab seterusnya menjamin pengekalannya kepentingan ekonomi British di rantau Asia Barat.

NOTA AKHIR

¹ FCO17/34 – Copy of Cabinet Paper, United Kingdom Export to Arab Countries, 1967

² Harold Wilson, Sir, *The Labour Government 1964-1967*, Penguins Book, England, 1971, hlm. 512

³ *Ibid.* hlm. 513

⁴ FCO 17/7. Data dalam surat daripada M.A. Holding, British Embassy, Kaherah kepada P.L.V Mallet, Foreign Office, 11 Julai 1967

⁵ Harold Wilson, hlm. 514

⁶ Untuk mengetahui secara lebih mendalam berhubung kepentingan ekonomi khususnya minyak British di Asia Barat pada 1967, sila rujuk Muhamad Hasrul Zakariah, *Dasar dan Reaksi British dalam Perang Arab-Israel, 1967*. Tesis PhD yang tidak diterbitkan. UKM, Bangi, 2005

⁷ CAB 129, Laporan Ministry of Power, 1967 Annex to C (67)23.

⁸ CAB 129/132 Annex to C (67) 123 Ministry of Powers, 1967.

⁹ POWE 63/560, surat daripada S.W Freemantle kepada Mr. A.T. Gregory, 22 Ogos 1969

¹⁰ Petikan dalam artikel "Palestine Parley", *The Economist*, 152/5412, 1947

¹¹FCO 17/94 Laporan oleh David Loshak, Sunday Telegraph, 23 Julai 1967.

¹²*Ibid.*

¹³FCO 17/94 British National Export Council, estimated value of trade dlm. Surat Mr. Macley kepada J.C Moberly, London, 28 Julai 1967.

¹⁴FCO 17/94. Surat daripada Sir George Thomson kepada Marcus J. Sief, 17 Ogos 1967.

¹⁵*Ibid.*

¹⁶Untuk mengetahui secara terperinci projek ekonomi di Gaza dan Tebing Barat ini lihat laporan ekonomi Israel dalam *An Eighteen Years Survey (1967-1985)*. Coordinator of Government Operation in Judea and Samaria and Gaza District, Ministry of Defense, Tel Aviv, 1986.

¹⁷FCO 17/37. Annex. Laporan The Economic Consequence of Jordan, 1967

¹⁸FCO 17/107. Surat George Buchanan Chalmers kepada J.C Moberly, London, 16 Februari 1968.

¹⁹FCO 17/107. Surat daripada D.J Spears kepada J.H.A Watson, 19 September 1968.

²⁰*Ibid.*

²¹*Ibid.* 27 Jun 1968

²²Sehingga Jun 1968 berdasarkan kepada mesyuarat pegawai-pegawai boikot negara-negara Arab, 6 syarikat asing telah dikeluarkan dari senarai boikot. 33 syarikat lagi sedang dikaji untuk dikeluarkan dari senarai syarikat yang diboikot oleh negara-negara Arab. *Ibid.* Lihat surat daripada Noel Beckett kepada J.R Rich, 15 Jun 1968.

²³FCO 17/107 "British Leyland Will Continue In Israel", *Financial Times*, 23 Januari 1968

²⁴FCO 17/107. Surat daripada George Buchanan Chalmers kepada J.C Moberly, 16 Februari 1968.

²⁵FCO 46/90. Defense and Overse Policy, Official Committee Report. Future Policy on Africa- Note by The Secretary of State, 17 Oktober 1967.

²⁶FCO 17/787. George Chalmer's Paper, dlm. Surat E.J W Barners kepada P.T Hayman, 29 Mei 1969.

²⁷*Ibid.*

²⁸FCO 19/754 Israel Economic Affairs dlm surat Michael Hadow kepada Sir Dennis Alen, 5 Julai 1968.

²⁹FCO 17/787. British Economic Interest in Israel". Laporan oleh E.J. W Bar

³⁰*Ibid.*

³¹*Ibid.* Surat E.J.W Barnes kepada J.P Tripp, London, 10 November 1969.

³²*Ibid.*

³³FCO 960/9 Kenyataan Shailh Jabir al-Ali, 17 Jun 1967. Salinan dalam surat daripada J.A.N Graham kepada M.S Weir, 25 Jun 1967.

³⁴FCO 17/787. Surat E.J.W. Barnes kepada P.T Hayman, 29 Mei 1969.

³⁵*Ibid.*

³⁶*Ibid.*

³⁷Lihat Al-Sayyid, Afaf Lutfi Marsot, "The Sinai peninsula" dlm. *Arab Areas Occupied by Israel in June 1967*. Information papers No.2 Association of Arab-American University Graduates. Inc. Chicago, September, 1970, hlm. 17

³⁸Lihat *Petroleum Press*. Vol. 34, Ogos 1967

³⁹International Petroleum Institute. *Data Services*, Middle East, Supplement 7, hlm. 61

⁴⁰*The Israel Economist*, April/Mei 1973.